

FERDYDURKE

Witold Gombrowicz (1904, Polonya, Maloszyce – 1969, Fransa, Vence), soylu bir ailenin üyesi olarak doğdu. Varşova’da Hukuk Fakültesi’ni bitirdi; Paris’te felsefe ve ekonomi eğitimi gördü. Çok kısa bir süre hukukla uğraştı, daha sonra tümüyle kendini edebiyat çalışmalarına verdi. İlk eseri *Bir Ergenlik Çağı Günlüğü*’nü (Pamiętnik z okresu dojrzewania) 1933’te yazdı. Daha sonra *Ferdydurke* (1937) yayımlandı.

Gombrowicz, 1939 yılının Ağustos ayında, *Chrobry* adlı transatlantikle, tam yirmi dört yıl yaşayacağı Arjantin’e gitti. Bir süre Buenos Aires’teki Polonya Bankası’nda çalıştı. Ama kendisini edebiyat çalışmalarından ayıran bu iş onun için kâbusla eşdeğerdi. Eserleri basılıp başka dillere çevrilmeye başlayınca bankadaki işini bıraktı. Gombrowicz ülkesinden çok uzakta, Arjantin’de uluslararası bir üne kavuşmuştu artık. Üç ciltten oluşan *Günlük* (Dziennik) (1953-1956), (1957-1961), (1961-1969) adlı eserinin de büyük bir bölümünü Arjantin’de yazmıştır. 1963’te Avrupa’ya döndü. Önce Batı Berlin’de daha sonra da Fransa’da yaşadı. Bu süre içinde *Günlük*’ün son bölümünü de yazdı. Savaş sonrasında Gombrowicz’in eserleri, edebiyatın sosyalist gerçekçi kostümüne uymadığı gerekçesiyle özellikle Polonya’da sert değerlendirmelere maruz kalmıştı. Oysaki Gombrowicz için en büyük mesele, “insanlararası ilişkileri” oluşturarak bu ilişkileri biçimleyen belirli mekanizmaları görünür kılmaktır: Biçim –varoluş biçimi– yalnızca bizden kaynaklanmaz, aynı zamanda bize dıştan zorla kabul ettirilir. Gombrowicz’in eserlerinin ortak özelliği, yapaylık ve sıradışılık, zaman zaman da yalnızca, kahramanlarının çevreyle anlaşmazlıklarını canlandırdıkları durumların absürtlüğüdür. Sıradışı kişiliğiyle tanınan Gombrowicz, ölmeden bir yıl önce Nobel’e aday gösterildiyse de bu ödülü alamadı. Ne var ki 1969’da öldüğü zaman dünyaca tanınmış ve eserleri pek çok dile çevrilmiş bir yazardı.

Osman Fırat Baş 1969 doğumludur. Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Leh Dili ve Edebiyatı mezunudur. 2012 yılında alanında doçent doktor olmuştur. 1998-2017 yılları arasında Polonya Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği’nde çevirmen olarak çalışmıştır. 2017’den bu yana Poznan Adam Mickiewicz Üniversitesi Slav Filolojisi Anabilim Dalı’nda dersler vermektedir. 2008 yılında *Gombrowicz İnsanı* adlı inceleme yayımlamıştır, Polonya edebiyatı üzerine çok sayıda yayını vardır ve birçok Polonyalı edebiyatçının yapıtını Türkçeye kazandırmıştır. Ödülleri: 2002 yılında *Beşparmak* dergisinin Samim Kocagöz 7. Öykü Yarışması’nda Seçici Kurul Özel Ödülü; çeviri çalışmalarıyla 2006’da Polonya Dışişleri Bakanlığı Teşekkür Mektubu, 2014’te Polonya Kültür Vakfı’nın “Polonya Edebiyatı’nın Dünyada Tanıtımı Onur Ödülü”, 2015’te Polonya Cumhuriyeti Kültür ve Ulusal Miras Bakanlığı’nın “Üstün Hizmet Madalyası” ve 2016’da Ryszard Kapuscinski Yeni Bir Dile Çeviri Ödülü, 2019 Yazarlar Birliği ZAiKS’in Edebiyat Çevirmeni Ödülü.

Witold Gombrowicz'in
YKY'deki kitapları

Günlük 1953-1958 1. cilt (2015)

Günlük 1959-1969 2. cilt (2017)

Kronos (2020)

Altı Saat On Beş Dakikada Felsefe Dersleri (2024)

Ferdydurke (2024)

WITOLD GOMBROWICZ

Ferdydurke

Roman

Çeviren
Osman Fırat Baş

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 6451
Modern Klasikler - 154

Ferdydurke / Witold Gombrowicz
Özgün adı: Ferdydurke
Çeviren: Osman Fırat Baş

Kitap editörü: Ersel Topraktepe
Düzeltili: Filiz Özkan

Kapak tasarımı: Davut Yücel
Sayfa tasarımı: Mehmet Ulusel
Grafik uygulama: Hasan Fırat

Baskı: Asya Basım Yayın Sanayi Tic. Ltd. Şti
15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No: 62/B Güneşli - Bağcılar / İstanbul
Telefon: (0 212) 693 00 08
Sertifika No: 52508

Çeviriye temel alınan baskı: Wydawnictwo Literackie, Kraków 1992
1. baskı: Jaguar Kitap, 2015
Anna Spólna'nın "Gombrowicz: Daima Yabancı" ve
Osman Fırat Baş'ın "Çevirmenin Savunması" adlı metinleriyle
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Eylül 2024
ISBN 978-975-08-6401-8

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2019
Sertifika No: 44719
Copyright © 1961, 1979, Witold Gombrowicz

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 Faks: (0 212) 293 07 23
<https://www.yapikrediyayinlari.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
facebook.com/yapikrediyayinlari
twitter.com/YKYHaber
instagram.com/yapikrediyayinlari

İçindekiler

Gombrowicz: Daima Yabancı / Anna Spólna • 7

Bölüm I: Kaçırılma • 13

Bölüm II: Hapishlik ve Ufalamanın Devamı • 32

Bölüm III: Enseleme ve Ezilip Büzülmenin Devamı • 59

Bölüm IV: Astarı Çocuktan Filidor'a Önsöz • 77

Bölüm V: Astarı Çocuktan Filidor • 95

Bölüm VI: Baştan Çıkarma ve

Gençliğin İçine İttirilişimin Devamı • 108

Bölüm VII: Aşk • 122

Bölüm VIII: Komposto • 134

Bölüm IX: Gözetleme ve Modernliğin İçine

Dalışın Devamı • 148

Bölüm X: Sefası Olsun Bacağın ve Yeni Bir Enseleme • 166

Bölüm XI: Astarı Çocuktan Filibert'e Önsöz • 189

Bölüm XII: Astarı Çocuktan Filibert • 194

Bölüm XIII: Yanaşma, Yani Yeni Bir Yakalama • 197

Bölüm XIV: Sefası Olsun Suratın ve

Yeni Bir Enseleme • 228

Çevirmenin Savunması / Osman Fırat Baş • 271

Gombrowicz: Daima Yabancı*

“(…) ne olmadım ki? Herkes oldum!”

Witold Gombrowicz, daima kendisi olmaya çalışmışsa da, hiçbir zaman ve hiçbir yerde kendinde olmamıştı. Göçmenlik, varoluşçu bir başımalık felsefesinin ve evlenip barklanmama tutumunun bir yansımasıydı. 1904'te Sandomierszczyzna'da Maloszyce'de dünyaya gelmişti ama toprak sahibi ailesinde, Gombrowicz'lerin Polonya'nın merkezine taşınmadan önceki yurtları Litvanya geçmişe yönelik bir özlemle anılırdı. Otuz beşinde, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen arifesinde bir transatlantikle kıtalararası yolculuğa çıkarken, ondan sonraki 23 yılını Arjantin'de, son birkaç yılını ise Batı Avrupa'da, eski püskü valizini bir toplayıp bir boşaltarak geçireceğini öngörmüyordu.

Ailesinden sevgi diye bir şey öğrenmediğini söylese de yakınlarına karşı hep sadık olmuştu. Ölüm döşeğindeki babasının başında bekleyişi, kardeşlerine gönderdiği mektuplar, akrabalarına yaptığı para yardımları ve nihayet Rita Labrosse-Gombrowicz ile —yazarımızın son yıllarını değiştiren— birlikteliği, kendisine yakıştırdığı hissiz adam imajını yalanlar. İnsanlar arasındaki bağımlılıkların sosyal ve psikolojik mekanizmalarına duygusallıktan uzak ve eleştirel bakabileceği bir mesafe alma gereksinimi (ya da dürtüsü) onu yalnız bir adam yapmıştı. Gombrowicz'in kompleksleri, korkuları, kendini geri çekişi ile dikkatlerin merkezinde olma gereksinimi; baskın olma ve insanlarla oynama dürtüsü ile başka birinin yakınlığına duyduğu gereksinim arasındaki korkunç çelişki, insanlarla olan ilişkilerine gölgesini düşürüyordu. Buna rağmen, savaş öncesi Varşova'sının, sonra 40'lı ve 50'li yılların Buenos Aires'inin, Tandil'inin edebiyatçı kahvelerinde öğrencileri, hatta müritleri olmuştu. Bunlardan —Alejandro Rússovich, Mariano Betelú ya da Miguel Grinberg¹ gibi— birkaçı, yazarın sadık dostları oldular.

* Kasım 2019'da Ankara'da ÉMIGRÉ – Gombrowicz'in 50. Ölüm Yıldönümü Anma Etkinlikleri kapsamında düzenlenen panelde Prof. Anna Spólna tarafından sunulan “Gombrowicz – zawsze obcy” başlıklı tebliğin kısaltılmış versiyonunun çevirisi. (ç. n.)

1 Bu üç isim –felesefe hocası Rússovich (1925-2015), her ikisi de 1937 doğumlu karikatürist ve aktör Betelú ile yazar, gazeteci ve çevirmen Grinberg– yazarın Arjantin'deki en yakın arkadaş çevresindedir ve yapıtlarını İspanyolcaya çevirmişlerdir. (ç. n.)

Bizleri şekillendiren ve bizim tarafımızdan şekillendirilen biçimin büyük gücünden emindi ve yaratılan bir şey olmaktansa, daha çok biçimin yaratıcısı olmayı istiyordu. Evrensel gerçeğe erişmek onun için önemliydi ama bu gerçeği hep kendinde sınırdan, kendi deneyiminin filtresinden geçirir ve başkalarından da bunu yapmalarını isterdi. Bir edebiyatçı olarak kabul görmek için —olumsuz eleştiriler alan ilk kitabından Nobel adaylığına kadar— verdiği inatçı mücadelede destek bulmak yönünde çabalamayı da, kalıcı ittifaklar kurmayı da öğrenmişti. Kendisi için önemli aydın müttefiklerini (Czesław Miłosz'u², Jorge Luis Borges'i³) takdir etmek yerine, kıskırtmayı yeğledi. Yapıtının altüst edici içeriğine kendilerini kaptıran bazı aydınlar onu desteklemiş, hakkında yorum yazıları yazmışlardı. Bunlardan özellikle ikisine, Konstanty Jeleński⁴ ve Dominique de Roux'a⁵ çok şey borçludur.

Aptallara ve doktrinelere karşı acımasızdı, onlara kendi bakış açısını tavizsizce dayatırken, kendiden daha zayıflara olağanüstü bir şefkatle yaklaşırdı. Çok ateşli bir Katolik olan kız kardeşi İrena'ya, onun Tanrı'ya olan inancının kendisine bahşedilmemiş, kıskanılabilir bir lütuf olduğunu yazıyordu. Kendi ateizmini ise ciddiye alır ve acı deneyimiyle ilişkilendirirdi. Acı çekmeyi, bu arada hayvanların çektikleri acıları da konu edinen metinleri, dünyaya olanca gücüyle yöneltilmiş bir kör acımasızlık ve saçmalık suçlamasıdır.

Gombrowicz'in erotik yaşantılar alanında da özgürlük arayışı kendisini —biseksüellik ve efebofili yoluyla— gençlere duyduğu hayranlık üzerinden gösteriyordu. Gençlik kültürünü varoluşsal ve felsefi kategoriler kadar cinsel kategorilerde de anlamaktaydı. Buenos Aires'in liman mahallesi Retiro'daki kuşku uyandırıcı mace-

2 Czesław Miłosz (1911-2004), 1980'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanmış Polonyalı şair ve deneme yazarı. (ç. n.)

3 Jorge Francisco Isidoro Luis Borges Acevedo (1899-1986), Arjantinli öykü, deneme yazarı, şair ve çevirmen. Büyülü gerçekçilik akımı temsilcilerinden. (ç. n.)

4 Konstanty Aleksander Jeleński (1922-1987), Polonyalı entelektüel, deneme yazarı, eleştirmen ve gazeteci. Tıpkı Gombrowicz gibi o da 1939'da yurtdışına çıkmış, savaşın bitmesinden sonra komünist Polonya'ya dönmeyip Paris'te kalmıştır. Paris'te Lehçe yayımlanan *Kultura* [Kültür] dergisine yazılar yazan Jeleński, Gombrowicz'in Batı Avrupa'da tanınmasına büyük katkı sağlamış bir isimdir. (ç. n.)

5 Dominique de Roux (1935-1977), Fransız yazar ve yayıncı. (ç. n.)

raları, gelip geçici birliktelikleri, hatta sonradan eşi olacak, kendinden bir hayli genç partnerine olan gecikmiş ve kolay olmayan aşkı onu yaşamın sahici bir boyutuna bağlıyordu.

Varlıklı bir aileden gelmesine rağmen, mütevazı, hatta yoksul göçmenlik yaşantısı sırasında azla yetinmeyi de öğrenmişti: Bir kahvehane masasına oturup entelektüel kıskırtmalar yapmak onun için bir kuşşütünün eksik kaldığı yemek masalarından ya da yeni giysilerden daha önemli olmuştu; aynı valizi, defteri ya da cüzdanı yıllarca kullanırdı. Buenos Aires'te Polonya Bankası'nda memur olarak çalıştığı birkaç yılı işkence yaşar gibi yaşamış, yaşamını sadece yazarlıktan kazanabileceği duruma gelir gelmez de bu işi bırakmıştı. Nihayet ölümünden kısa bir süre önce hayallerini süsleyen ünü ve istikrarı, bu arada maddi istikrarı da elde etmişti etmesine ama artık bunların keyfini süremeyecek denli hastaydı.

Vence'da Côte d'Azur'deki Alexandrine Villası'nda bilindik ev yaşantısı devam edip gidiyor, yeni yeni edebiyat zaferleri (prestijli Prix Formentor'a, sonra Nobel Edebiyat Ödülü'ne adaylıklar) ve yeni yeni ilaçlar geliyordu. Val Clair Villası'nda geçirdiği ıstırap dolu son aylarında Gombrowicz, dünyayla bilinci yerinde olarak, insanın Ay'a ilk adım atışının canlı yayın görüntülerini büyük bir heyecanla izlerkenki merakını son anına kadar koruyarak vedalaşıyordu. 1969 Temmuz'unun 24'ünü 25'ine bağlayan gece kalp ve solunum yetmezliğinden öldü. Vence Mezarlığı'na defnedildi.

“(...) bilmeceleeri çözmek için değildir edebiyat, o onları ortaya koyar”

Yirminci yüzyılın en önemli yazarlarından biri olan Gombrowicz, eleştirilenlerin küçümsedikleri ilk kitabı *Bir Ergenlik Çağı Günlüğü*'nden (1933) başlayıp Uluslararası Yayımcılar Ödülü'ne ve 60'lı yıllarda üst üste birkaç kez Nobel Edebiyat Ödülü adaylığına uzanan uzun bir yol katetmişti. Sanatının niteliği evrenseldi: Yapıtları yaklaşık 40 dile çevrilmiştir, oyunları ve düzyazı uyarlamaları tüm dünyanın tiyatro sahnelerinde bugün de oynanmaktadır, üç romanı filme çekilmiştir. Hakkında yazılan kitapların, yapılan araştırmaların, bilimsel konferans ve kongrelerin ama hepsinden önemlisi de ona hayran okuyucuların sayısı artmaktadır.

Gombrowicz, yarı yarıya efsane niteliğindeki ilk edebiyat denemelerini (“Bir Muhasebeciye Dair Roman”, “Kötü Roman”, “Aşçı Kadınlar İçin Roman”) imha etmiştir ama onu ta en başından beri edebiyatın sınır bölgelerinin çektiği rahatlıkla söylenebilir. Yapıtlarında yüceliği bayağılıkla, trajediyi müstehcenlikle, birinci sınıf bir entelektüalizmi ahlaki kışkırtmalarla bir araya getirmiştir. Mimik düellosunun grotesk resimleri ya da (popo, baldır, ağız, bok gibi) felsefi anlamda yenitüreti sözcüklerle biçimin sahiciliği öldüren baskısına boyun eğmiş bir dünyayı gösteren *Ferdydurke* (1937) romanı, işte böyle bir patlayıcı maddeydi. Hatta takma adla yayımladığı gotik sansasyonel aşk romanı *Ecinniler* (1939) bile yazarın, kahramanlar arasında görünürde düzgün ilişkileri darmadağın eden bilinçaltı dürtülere olan hayranlığını ele vermektedir.

Oyun yazarı olarak Gombrowicz —*Ivonne Burgund Prensesi*’nden (1938) başlayıp *Nikâh*’a (1947, 1953) ve oradan da *Operet*’e (1966) dek— ritüelleri ve saray törenlerini uygunsuz kişilerin oradaki yıkıcı mevcudiyetiyle çarpıştırmıştır. Ani bir güçle patlayan tutkuları tarihin çarkına dolamış, aşkın bir yapıtımdan yoksun “insanlararası kilisede” varoluşun nihai felsefi sonuçlarını gösterebilmek için, bir acıyı saçma ya da kaba bir hareketle bölüvermiştir.

Polonya diasporası üzerine yazdığı put yıkıcı, Polonya ulusal mitlerini sarsıcı romanı *Trans-Atlantik* (1953), “babaistan” ile “oğulistan” arasındaki seçimi yapmaksızın baskıcı kültürel klişelerin taklitçisi olarak kalmaya devam edecek Polonyalıyı bu seçimi yapmaya çağırır. *Pornografi*’de (1960) taşradaki savaş gerçekliği, yıkılması yeni bir anlam arayışına götüren metafizik dizgenin sınanmasına dönüşür. Bu yeni anlam, çekiciliklerinden habersiz bir çift ergene duyulan erotik hayranlıkta erişilebilir olur. *Kozmos* (1965) içinde asılmış bir serçenin, deforme olmuş dudakların ya da ekmek toplarının hareketli gönderim düzenekleri oluşturduğu keyfi bir anlamlar sistemi kurma çalışması; yaratma üzerine demi-urjik,⁶ sapkın ve aynı zamanda da nihilist bir kitaptır.

Gombrowicz, romanlarını otobiyografik ayrıntularla doldurur, aslında kahramanlarına da kendi adını ve soyadını verirdi ama

6 Akl-ı faal, bir dünya yaratıcı. (ç. n.)

gerçeklerle kurgu arasındaki sınırları da her zaman özenle bulanıklaştırırdı. On beş yılı aşkın bir sürede yazdığı ve birden çok tür içeren *opus magnum*'u⁷ *Günlük* (1953-1969) de, gündelik yaşamının anlatımından daha çok düşüncesinin hareketinin, yapıtının yapıt oluşunun ve kendi “ben”inin şekillendirilmesinin kayıt altına alınmışdır. Hatta *Günlük*'ün zıddı olan —yazarın ölümünden sonra yayımlanmış— ve gelir-gider kalemlerini, gönül ilişkilerinde ve edebiyattaki fetihleri, geçirilen hastalıkları, taşınmaları vs kuru bir dille listeleyen *Kronos* (2013) bile dikkatli bir okumada sanatsal bir deney yönüne evrilir.

Yazar kendisini yapısalcılığın, varoluşçuluğun ve postmodernizmin öncüsü olarak görüyordu. En görünür şekliyle bunu *Vasiyet. Dominique de Roux'yla Konuşmalar*'da (1968, 1969), sanat yolunu özetleyen ve yapıtlarının okunma modelini son bir kez daha tasarlayan, röportaj tarzı verilmiş konferansında ortaya koymuştu. Ciddiye alınmak istiyordu, bununla birlikte okuyucularının zekâsına ve mizah duygusuna sesleniyordu. Gombrowicz'in sanatının niteliğini en baştan sonuna kadar görev duygusu, bitmez tükenmez bir entelektüel tatminsizlik, kurumlara, düşünsel şemalara karşı eleştirici tutum ve kendisine karşı mesafe belirlemişti.

Anna Spólna

Doç. Dr., Radom Teknoloji ve Beşeri Bilimler Üniversitesi,
Witold Gombrowicz Müzesi, Varşova Edebiyat Müzesi Şubesi

7 Lat. başyapıt. (ç. n.)

Bölüm I

KAÇIRILMA

Salı, aslında gecenin henüz daha bitmediği, şafağın da iyiden iyiyeye başlamaya daha yetmemiş olduğu o ruhsuz ve silik zamanda uyandım. Birdenbire uyanmış, bir taksiye atlayıp apar topar gara gitmeyi istiyordum, çünkü sanki bir yere gideceğimi sanıyordum — benim için garda bir trenin beklemediğini, vakti saati gelmiş hiçbir şeyin de olmadığını anca bir lahza sonra üzüntüyle fark ettim. Bulanık bir ışık içinde yatıyordum, bedenimse ruhumu sıkıştırırsa sıkıştırıya dayanılmazcasına korkuyordu, ruh bedeni sıkıştırıyordu ve bedenim en ufağından her bir lifi hiçbir şeyin olmayacağı, hiçbir şeyin değişmeyeceği, hiçbir şeyin oluşmayacağı ve her neye girişilirse girişilsin hiçbir şeyin ama hiçbir şeyin başlamayacağı beklentisi içinde kasılmaktaydı. Bu bir namevcudiyet korkusu, var olmama dehşeti, yaşıyor olmama huzursuzluğu, gerçek olmama kaygısı; bir iç yırtılması, dağılması ve un ufak oluş karşısında bütün hücrelerimin biyolojik çığılıydı. Yakıksız bir detaycılık ve küçük fikirlilik kaygısı, bir dağılma telaşı, kesirleşme paniği, içimde olan ve bir de beni dışarıdan tehdit eden bir tecavüz karşısında korku — en önemlisi de içsel, parçacıklar arası bir yansılama* ve iğnelemenin, bedenimin haylaz kısımları ile ruhumun onlara benzer kısımlarının kendilerine odaklı, alaycı gülmelerinin ruh hali diyebileceğim bir şey bana sürekli, yanımdan bir adımcık olsun ayrılmadan eşlik ediyordu.

Gece beni tedirgin eden ve uyandıran bir düşünüşün üs sayısıydı. Doğaya yasaklanmış olması gereken bir zamanda geri dönüşle kendimi on beş on altı yaşımıdayken nasılsam öyle görmüştüm —gençliğe taşınmışım— ve rüzgârda, bir taşın üzerinde, bir ırmak kıyısındaki bir değirmenin hemen yanında dinelmiş bir şeyler söylüyordum, çoktan gömmüş olduğum o cırtlak horoz

* Birinin söylediklerinin, yaptıklarının aynısını yaparak onunla eğlenmek, alay etmek. (ç. n.)

sesimi duyuyordum, henüz tam şekillenmemiş yüzümdeki büyümemiş burnumu ve aşırı büyük ellerimi görüyordum — gelişimin bu ara, bu geçiş aşamasının nahoş yoğunluğunu hissediyordum. Bir kaha ve korkuyla uyanmıştım, çünkü bana, sanki bugün olduğum halimle, otuzunu geçmişken, bir zamanlar kendisi olduğum tüysüz tıfılı yansıyor ve onu kendimle alaya alıyordum, sonra o da beni —üstelik eşit bir hakla— yansılıyor, her ikimiz de kendimizle yansılanıyorduk gibi gelmişti. Ey bugünkü sahiplik durumuna hangi yollardan eriştiğimizi bilmeyi buyuran bahtsız bellek! Devamında, yarı uyku halinde ama artık uandıktan sonra, bedenimin parçalarının türdeş olmadıklarını, bazı kısımlarının hâlâ oğlansal olduğunu; başımın baldırımı, baldırımın da başımı tiye aldığı ve iğnelediğini, parmağımın kalbimle, kalbimin ise beynimle dalgasını geçtiğini, burnumun gözüme gözüme, gözümün burnuma burnuma kaha'yı bastığını ve de böğürdüğünü — ve bütün bu parçaların her şeyi kapsayan ve her şeyin içine işleyen bir pan-alaycılık atmosferi içinde birbirlerine vahşice tecavüz ettiklerini sandım. Bilincim adamakıllı yerine geldiğinde ve yaşamım üzerine düşünmeye giriştiğimde ise endişem bir nebze olsun azalmadı fakat daha da güçlü oldu, gerçi dudaklarımın kendilerini salmaktan alıkoymadığı bir ufak gülme bazı anlarda bölüyordu onu (ya da güçlendiriyordu). Ömrümün yarı yolunda kendimi bir karanlık ormanın orta yerinde buluvermiştim. Daha beteri, bu orman y e ş i l d i*.

Uyanırken de —tıpkı düşümdeki kadar— belirsizdim, parçalanmıştım. Otuz yaşın geri dönülmez eşiğini daha yakınlarda geçmiş, bir kilometre taşını geride bırakmıştım, nüfus kayıtlarına, dış görünüşüme bakarsan yetişkin bir insan gibi görünüyordum fakat değildim — peki neydim öyleyse? Otuz yaşında bir briç oyuncusu mu? Gündelik ve tesadüfî işlerde çalışan, hayattaki ıvır zıvır işlere bakan ve o işler için randevuları falan olan biri mi? Neydi benim durumum? Kahvehanelerde ve barlarda geziyor, insanlarla buluşup laflıyor, hatta bazen fikir alışverişinde bulunuyordum ama durum açık değildi ve insan nedir, tıfıl nedir, kendim de bilmiyordum; dolayısıyla yılların bir dönüm noktasındayken ne oydum ne

* İtalyan şair Dante Alighieri'nin (1265-1321) *İlahi Komedy*a adlı yapıtına bir atıf. Yapıtın ilk dizeleri: "Yaşam yolunun ortasında / karanlık bir ormanda buldum kendimi / çünkü doğru yol yitmişti." Rekin Teksoy çevirisi. (ç. n.)

öteki —hiçbir şeydim— çoktan evlenmiş ve sadece yaşama karşı değil ama çeşitli devlet dairelerinde de belirli konumlar almış yaşıtlarımsa bana haklı bir güvensizlikle yaklaşıyorlardı. Teyzelerim, hani o üzerimize yapıştırılmış, yamanmış o sayısız çeyrek anne, biri olayım, yani bir avukat ya da kâtip olayım da dikiş tutturayım diye bana epeydir etki etme uğraşındaydılar — onlar açısından acayip üzücüydü belirsizliğim, kim olduğumu bilmediklerinden benimle nasıl konuşacaklarını da bilmiyorlar, mıy mıy edip duruyorlardı yalnızca.

— Yuzefciğim* — diyorlardı bir miyla ikincisi arasında — yavrucuğum, zamanı geldi de geçiyor. İnsanlar ne der sonra? Doktor olmak istemiyorsan şayet, hiç değilse kadın düşkününü, o da olmazsa at düşkününü ol ama yeter ki belli olsun... Yeter ki belli olsun...

Ve birinin diğerine, sosyal yanı zayıf, yaşam beceriksizi biri olduğumu fısıldadığımı işitiyordum, bunun peşi sıra, kafalarında yattığı boşlukla yorulmuş halde yeniden miy miya başlıyorlardı. Hakikaten de bu gidişat sonsuza dek süremezdi. Doğa saatinin akreple yelkovanı tavizsiz ve kararlıydı. Son dişlerim, akıl dişlerim, çıktığında gelişiminin tamamlandığına, kaçınılmaz cinayet saatinin geldiğine, erkeğin acısı teselli edilemez oğlanı öldürmesinin, artık kendini tüketmiş olan kurtçuğun cesedini ardında bırakarak bir kelebek gibi fır diye uçup gitmesinin gerektiğine hükmetmek gerekiyordu. Kendimi bir sis bulutunun, kaosun, boz bulanık bataklıklar, burgaçlar, uğultular, akıntılar, kamışlar ve sazlıklar, kurbağa vıraklaması içinden çıkarıp belirgin, kristalize biçimler arasına taşımalıydım — saçlarımı taramalı, kendime çeki düzen vermeli, yetişkinlerin toplumsal yaşamına girmeli, onlarla bağır çağır tartışmalıydım.

Hem de nasıl! Nasıl denemiştin, çabalamıştın — ve denemenin sonuçlarını her düşündüğümde bir gülüş beni nasıl da zangır zangır titremiştin. Taranmak ve kendimi yapabildiğimce anlatabilmek için bir kitap yazmaya giriştim — tuhaf ama, aslında insanın kendi hakkındaki gerçekleri gizlemesinden başkaca bir şey

* Çeviride okuma kolaylığı olsun diye, gerçek kişiler haricinde kalan kahramanların adlarını ve soyadlarını okunuşlarıyla veriyorum. Başkahramanımızın adının aslı da “Józef” fakat Leh geleneğinde kişi adlarının büyük bir kısmının İncil kökenli olduğunu da bilmekte fayda var. Yani, tam bir uyarılama yapacak olsak, kahramanımıza “Yusuf” dememiz gerekirdi. (ç. n.)

olmayan bir kendini anlatma şimdide dek hiç görülmemişse de, bana sanki dünyaya girişim insanlara kendimi anlatmadan olamayacakmış gibi geliyordu. Sonradan şahsi temasımızda artık hazır bir zemin bulmak için, önceden bir kitapla lütuflarına mazhar olmayı arzu ediyordum ve eğer onların ruhlarına kendime dair bir müspet tasavvur ekmeyi becerirsem, sonrasında bu tasavvur da beni şekillendirir, böylece ben de, istemiyor bile olsam, yetişkin biri olurum — diye hesap yapıyordum. Peki, kalemim bana niye ihanet etti? Niçin bir mübarek utanç tutup da banal bir roman yazmamı engelledi ve ben yürekten, ruhtan gelen yüce temalar düşünmek yerine, tutup da bunları niye alt yanlarımdan çıkardım; metne niye kurbağalar, bacaklar falan, hep olgunlaşmamış ve mayalanmış içerikler koyup da bunları kâğıt üzerinde sadece üslupla, sesle, soğuk ve sakin bir tonlamayla tecrit ettim, yolları ayırmak istediğim mayanın işte bu maya olduğunu gösterdim? Niye, sanki kendi niyetlerime nazire yaparcasına, kitabıma *Bir Ergenlik Çağı Günlüğü** başlığını verdim? Dostlar bu başlığı vermememi ve hatta olgunlaşmamışlığa en ufak bir anıştırma yapmaktan dahi kaçınmamı boş yere öğütlemişlerdi. — Yapma bunu — diyorlardı. — Olgunlaşmamışlık sert kavram, eğer sen kendi kendini olgunlaşmamış sayarsan, başka biri seni erişkin sayar mı? Erişkinliğin ilk şartının, olmazsa olmazının, kendini erişkin saymak olduğunu anlamıyor musun? Ne ki bana içimdeki sümüklü oğlanı çok kolayca ve çok ucuza elden çıkarmak açıkçası uygun düşmüyormuş, Yetişkinler aldatılamayacak denli uyanık ve çok zekilermiş ve de bu yüzden sümüklü oğlanın durmadan izlediği kişi, yanında sümüklü oğlan olmadan toplum içine çıkamazmış gibi geliyordu. Belki de ciddiyeti fazla ciddiye alıyordum ve erişkinlerin erişkinliklerine haddinden fazla değer biçmiştim.

Anılar, anılar! Kafam yastığa gömülü, bacaklarım yorganın altında; bir gülüp bir korkarak yatarken, erişkinler arasına girişimin bilançosunu çıkarıyordum. Her zaman önemli sonuçlara gebe bu girişim insanda bıraktığı içsel, kişisel yara bereler hakkında haddinden fazla susuluyor. Edebiyatçılar, örneğin Brunhilde'nin evlenmesinden ötürü İmparator II. Charles'ın ruh dramı gibi en

* Gombrowicz'in 1933'te yayımlanan ilk öykü kitabı. Bu ilk kitaptan bazı öyküler 30'lu yılların sonlarına doğru dergilerde yayımlanmış başka bazı öyküleriyle birlikte 1967 yılında *Bakakai* adıyla tek bir ciltte toplandı. (ç. n.)